

DE RIVIER

In het jaar dertig van de twintigste eeuw, toen Indonesië nog een Nederlandse kolonie was en bekend stond als Nederlands-Indië, stierf in het verre moederland de dijkenbouwer Jansen. Nu zijn er in Nederland veel dijken en dus ook veel dijkenbouwers, maar Jansen was getrouwd met een nicht van een Nederlands parlementslid, van dezelfde partij als de eerste minister. Het parlementslid sprak met de eerste minister bij een receptie, de eerste minister overlegde met collega-ministers en ambtenaren, een lagere ambtenaar stelde een notitie op die door hogere ambtenaren werd herschreven, en uiteindelijk besloot de Nederlandse regering dat er een rivier naar Jansen zou worden genoemd. Omdat elke rivier in Nederland al sinds mensenheugenis een naam had werd aan de minister van koloniën gevraagd een rivier te zoeken in Nederlands-Indië.

Zeven maanden na het overlijden van dijkenbouwer Jansen ontving de Nederlandse gouverneur-generaal in de kolonie een brief waarin de minister van koloniën hem verzocht een passende rivier voor te stellen. De gouverneur-generaal gaf de brief aan het hoofd van de gouvernementsambtenaren, deze besprak de kwestie met zijn ondergeschikten, en twee maanden na de aankomst van de brief werd de ambtenaar Klaassen aangewezen om de opdracht uit te voeren. ‘Je bent nu hoe lang hier?’ vroeg zijn chef. De chef bladerde in zijn papieren, maar kon niet meteen vinden wanneer Klaassen in de kolonie was gearriveerd. ‘Drie weken, meneer,’ zei Klaassen. Ze zaten in witte tropenkleren tegenover elkaar aan de bureautafel in het kantoor van de chef, de gordijnen waren dicht om de hitte buiten te houden, een bureaulamp scheen op de papieren van de chef en een staande lamp verlichtte het hoofd van Klaassen, een plafondventilator zoemde. ‘Ben je al gewend aan het klimaat?’ vroeg de chef. Hij keek naar de zweetdruppels op Klaassens voorhoofd. ‘Jawel, meneer, het gaat, meneer.’ ‘Dan wordt dit jouw eerste werkje. Zoek naar nu nog naamloze rivieren, bij voorkeur hoofdrievieren, en als er een zijrivier tussen zit dan een brede met een flinke stroming. De gouverneur-generaal wil drie rivieren hebben om uit te kiezen. Begin met een voorselectie van laten we zeggen twintig, kijk alle landkaarten erop na en stel me niet teleur.’

Klaassen werkte hard. Hij belde de afdelingen van het gouvernement met de vraag of ze kaarten hadden. Bijna alle afdelingen verzochten hem dit ook schriftelijk te doen, de helft moest hij opnieuw benaderen omdat hij geen antwoord kreeg, maar ten slotte kon hij vaststellen dat elke afdeling wel enkele landkaarten had en de meeste hadden er vele. Hij ging bij alle afdelingen langs om de kaarten te bestuderen, op sommige zat hij weken achtereen. Na

drie maanden had hij 54 naamloos ingetekende rivieren gevonden en kon hij brieven gaan sturen aan de bestuursambtenaren in de betreffende gebieden met de vraag of de rivieren inderdaad geen naam hadden. De meeste bestuursambtenaren reageerden vrij snel, dit was weer eens wat anders, maar omdat sommige ver weg woonden duurde het nog eens vijf maanden voor Klaassen zijn voorlopig rapport kon inleveren. En voor het eerst begon men zich op het gouvernement zorgen te maken.

Zijn chef kon niet geloven dat de lijst maar zestien mogelijkheden beschreef. Klaassen herhaalde wat in zijn rapport stond, dat 29 van zijn eerste 54 toch een inlandse naam bleken te hebben, zeven waren veel smaller dan de kaarten deden vermoeden, te smal voor Jansen, en twee waren inmiddels verzand. 'Maar,' voegde Klaassen eraan toe, 'van sommige gebieden zijn de kaarten uitermate vaag, misschien zijn er rivieren die de kaartenmakers over het hoofd hebben gezien.'

'Daar staat tegenover,' zei de chef en hij tikte op het rapport, 'dat jijzelf vermeldt dat ook de zestien op jouw lijst niet zeker zijn, omdat geen enkele bestuursambtenaar jou kan garanderen dat hij alle inlandse namen kent die in zijn gebied worden gebruikt. Het zouden er zelfs nog minder dan zestien kunnen zijn.'

Klaassen moest dit beamen. Waarna zijn chef hem opdroeg naar de betrokken gebieden af te reizen om ter plekke onderzoek te doen. 'Zet een voorstel op papier,' zei de chef, 'waarin staat hoeveel mensen je nodig denkt te hebben en hoe duur het volgens jou wordt. Jij bent nu de deskundige, Klaassen, als iemand anders het overneemt moet die zich eerst inwerken en duurt het allemaal nog langer. De gouverneur-generaal heeft al een nieuwe brief van de minister gehad. Er zijn binnenkort verkiezingen in Nederland en de minister zou dit graag in deze ambtsperiode afgehandeld willen zien.'

Na twee maanden had Klaassen zijn voorstel klaar. Weer drie maanden later kreeg hij het terug met de opdracht de kosten te drukken, bijvoorbeeld door minder Nederlandse ambtenaren mee te nemen en meer inlanders. Nog verdere vertraging was er ten gevolge van de arrestatie van enkele inlandse nationalist, ze werden snel genoeg zonder proces naar een van de twee concentratiekampen in Nieuw-Guinea verbannen, maar de chef van Klaassen werd belast met de ambtelijke afhandeling en had weinig tijd om het herziene voorstel te bespreken met zijn eigen chefs. Mede daarom lag het acht maanden op de verschillende bureaus voor alle benodigde parafen waren gezet en Klaassen zich klaar kon maken voor vertrek.

Hij reisde met twee andere Nederlandse ambtenaren en 49 inlandse dragers. De eerste expeditie ging naar een afgelegen deel van Sumatra. Na een zware tocht door de jungle vond

Klaassen de door hem gezochte rivier, maar ook drie volken die langs de loop ervan woonden en elk in hun taal een naam voor de rivier hadden.

De meeste expedities vonden plaats in het onmetelijke Borneo. Klaassen bereikte zelfs hier, soms na maanden ploeteren over steile bergruggen en door stinkende moerassen, alle rivieren die in aanmerking kwamen en bovendien enkele die niet op de kaarten stonden. Ook in Borneo bleek elke rivier op zijn minst twee inlandse namen te hebben. Hetzelfde resultaat hadden de tochten naar andere eilanden. Wel vond Klaassen, die langzamerhand een bekwaam onderzoeker werd, drie schatten van in vroegere eeuwen voor de Nederlanders gevluchte Indische koningen, één onbekende zoogdiersoort, zeven onbekende vogelsoorten en de schedel van een aapmens uit de oertijd. Hij liet al zijn vondsten naar Nederland sturen, waar de koningsschatten werden omgesmolten tot wettige betaalmiddelen en de onbekende diersoorten en de schedel van de oermens grote opschudding veroorzaakten in de wetenschappelijke wereld. Na vijf jaar keerde Klaassen terug naar het gouvernement.

Klaassen gaf tegenover zijn chef toe dat het allemaal geen succes was geworden.

‘Dan zit er nog maar één ding op,’ zei de chef, die er oud uitzag. ‘Je zult een rivier moeten maken.’ De gordijnen waren open, achter de ramen gutste een dichte regen loodrecht naar beneden, de plafondventilator draaide ongelijkmatig en gaf een vreemd geluid.

‘Maken, meneer?’ vroeg Klaassen.

‘De nieuwe gouverneur-generaal,’ zei de chef, ‘heeft de allernieuwste minister van koloniën moeten beloven dat Jansen nu echt snel zijn rivier krijgt. Er zijn vragen in het parlement gesteld, Klaassen. De oppositie werkt aan een lijst met oude regeringsvoornemens die niet zijn uitgevoerd en de Jansenrivier staat op die lijst. Als jij geen Jansenrivier kunt vinden, Klaassen, laat er dan een graven. Ik wil niet weten hoe je het doet, je officiële opdracht blijft dat je een rivier vindt, het enige dat ik nog voor mijn pensioen van jou wil horen is dat we een naamloze rivier hebben. Is dat duidelijk?’

Klaassen antwoordde dat het duidelijk was.

Na een halfjaar voorbereiding vertrok hij naar het eiland Celebes. Enkele duizenden inlanders groeven onder zijn leiding in drie jaar tijd een rivierbedding van de bovenloop van een bestaande rivier naar de kust. Daarna damden ze de bestaande rivier af, zodat het water naar de nieuwe bedding werd gedwongen. Klaassen kon de opvolger van zijn chef berichten dat er eindelijk een naamloze rivier van de gewenste lengte en breedte was gevonden. De gouverneur-generaal liet zich hoogstpersoonlijk naar Celebes vliegen en gaf in de maand september van het jaar 1941 de onbekende stroom plechtig en voor eeuwig de naam Jansenrivier. In zijn redevoering aan de oever beschreef hij de vondst van de rivier als een

nieuwe grootse daad van de Nederlanders in Indië, die de archipel nu al driehonderdvijftig jaar tot heil van de inlanders bestuurden en dat zeker nog driehonderdvijftig jaar zouden blijven doen. Hij telegrafeerde het goede nieuws naar de Nederlandse regering in ballingschap in Londen, want Nederland zelf was inmiddels bezet door Duitsland.

Enkele maanden na de plechtigheid werd Nederlands-Indië veroverd door Japan. Toen Japan capituleerde riepen inlandse leiders de Indonesische onafhankelijkheid uit, die na vier jaar vechten en onderhandelen door de Nederlandse regering moest worden erkend. Het eiland Celebes en de Jansenrivier kregen nieuwe, Indonesische namen.

Wim Jurg, 2017